

RECENZE A ZPRÁVY O LITERATUŘE / REVIEWS AND BRIEF NOTICES

Ondřej HANIČÁK – Markéta HANIČÁKOVÁ – Jiří ŠÍL, *Paměti dvou generací opavské rodiny Čeledových*, Opava: Slezské zemské muzeum, 2022, 303 s. ISBN 978-80-87789-89-6

Na sklonku minulého roku vydalo Slezské zemské muzeum další z řady memoárových titulů (připomeňme mj. edici vzpomínek historika Andělína Grobelného a osvětového pracovníka a spisovatele Jana Rohela vydané v letech 2017–2020) edici pamětí otce a syna Čeledových, která na první pohled zaujme výraznou atraktivní obálkou. Obě známé osobnosti českého veřejného a spolkového života v Opavě svým obchodním duchem v časech monarchie překročily pomyslné hranice města a získané renomé dokázaly přetvořit v komunální politickou kariéru. Anotovaná kniha zachycuje každodennost maloměstského obchodníka. Přitom nám umožňuje nahlédnout do úvah týkajících se potřebného vzdělání, rozvoje obchodních vazeb, či třeba hledání životních partnerek; spolu s tím osobní zápisky odkrývají i myšlenkový obzor obou protagonistů všeobecně uznávaných za veličiny české Opavy. Edice tím otevírá řadu zajímavých otázek, například nakolik se pojí smysl pro podnikání s osobním nadhledem a velkorysostí vůči někdejší konkurenci.

Editori si text knihy účelně rozdělili – muzejník a archivář Jiří Šíl se ujal nejstaršího období, tedy vzpomínek zakladatele obchodní tradice rodiny Jana Čeledy vztahujících se k letům 1871–1911. Kurátor historické podsbírky Slezského zemského muzea Ondřej Haničák se následně věnoval pamětem syna Miloše (1884–1958), který převážnou většinu života prožil v prvorepublikovém Slezsku a musel se vyrovnat s osobním a domnělým rodinným úpadkem po nástupu komunistického režimu po roce 1948. Muzikoložka Markéta Haničáková konečně sestavila přehled produkce klasické, dnes spíše pozapomenuté hudby Miloše Čeledy.

Anotované dílo je poznamenáno obvyklým problémem knih, na jejichž přípravě se podílelo více autorů. Je to zřejmé z uveřejněných ilustračních příloh disparátních ve vztahu k jednotlivým oddílům knihy. Přitom ale musíme editorům přiznat pečlivost, s jakou doprovodili pro nezasvěcené výklad dobových reálií a zasadili ve vzpomínkách zmiňované osobnosti Opavy do širšího kontextu. Zejména Jiří Šíl věnoval značné úsilí k identifikaci řady jmen pomocí dobových opavských adresářů. Editori se zhostili doslova filigránské práce, pokud ideou sepsání memoárů Jana Čeledy bylo nezapomenout na nikoho, kdo ve druhé polovině 19. století utvářel českou menšinu v Opavě, tedy v časech, kdy zde vznikaly první české spolky zprvu pouze společenského charakteru – pěvecko, čtenářské a až později otevřeně nacionální – Matice opavská, Sokol Opava. Tím vyznění myšlenky memoárů výrazně napomohli.

Knihu uvádí pečlivě zpracované biografie a vzpomínky doprovázejí bohaté fotografické přílohy; kromě rodinných snímků a podobenek upozorněme na výběr předmětů z pozůstalosti Čeledových, barevných reprodukcí atraktivních firemních reklam, obchodních dokumentů, fotografií míst, kde oba obchodníci žili a odkud pocházeli. Čtenář jistě ocení jmenný rejstřík, do kterého byla zařazena všechna osobní jména vyskytující se v hlavním textu.

Celkově je třeba říci, že edice pamětí je vítaným a zdařilým příspěvkem do mozaiky poznání každodennosti české menšiny Opavy druhé poloviny předminulého století i Opavy prvorepublikové.

Jiří Knapík

Jiří KNAPÍK a kol., *Cesta do hlubin duše opavského študáka. Mladá kultura Opavy ve „Studentském časopise“ 1922–1938 (Texty, karikatury, vzpomínky), Opava: Slezská univerzita v Opavě, 311 s. ISBN 978-80-7510-518-9*

„Končím právě své pojednání o studentově duši,“ zapisuje v závěru filmu *Cesta do hlubin študákovy duše* z roku 1939 kronikář školského ústavu profesor Rabiška. V tom vchází profesor Matulka, aby dodal, že student má také srdce. Obě polohy středoškolského studentského života, duchaplnou a intelektuální na straně jedné i bujarou a intimní na straně druhé, tematizuje kniha Jiřího Knapíka, věnovaná primárně příspěvatelem prvorepublikového *Studentského časopisu* z řad opavských středoškoláků. Díky unikátním pramenům soukromé povahy ale autor z útržků znovu skládá obraz celé studentské generace. Daří se mu pronikat hluboko pod povrch intelektuálních, respektive uměleckých prvotín těchto historických aktérů, a představit také jejich mimoškolskou činnost v dosud netušené pestrosti a plasticitě. Odhaluje přitom řadu dávno zapomenutých osobností, které se po politickém zlomu roku 1938 rozprchly do všech směrů.

Cesta do hlubin duše opavského študáka je druhým svazkem proponované trilogie o opavských českých středoškolských studentech dvacátých a třicátých let 20. století, kteří měli být budoucností Opavy, ale řízením dějin se jí nestali. Jako výchozí bod slouží J. Knapíkovi už zmiňovaný pramen, z nějž těžil už v prvním svazku, který se však nyní dostává do středobodu jeho pozornosti. Je jím *Studentský časopis*, prvorepublikové celostátní periodikum, v němž mohli získávat první publikační ostruhy studenti českých středních škol. Na jeho stránkách se tak setkáváme s juveniliemi řady později známých a proslulých osobností. Autora však zajímají spíše ti zapomenutí, které spojuje jejich opavský původ ve smyslu příslušnosti k tamním středoškolským ústavům. Tím objevuje poměrně početnou skupinu chlapců a dívek, jejichž jména až do prvního svazku trilogie regionální historiografii vesměs unikala. Není divu, vždyť typický osud takového opavského středoškoláka vzal nejpozději na podzim roku 1938 osudový obrat. Mladí Češi buďto z Opavy obsazené nacistickým Německem odešli, případně se do ní přestali vracet ze svých vysokoškolských studií a prvních zaměstnání. Do roku 1945 pak většina z nich zapustila ve vnitrozemí natolik silné kořeny, že neměla důvod se do rozbombardovaného města vracet. Opava, jak ji znali, přestala existovat. Je samozřejmě otázkou, zda by se do poměrně provinčního centra, které už za studií vnímali kriticky, vrátit chtěli. Často však s nimi odešli i jejich rodiče a veškeré zázemí, které by je motivovalo alespoň k občasným návštěvám.

Dřívější opavští středoškoláci se uplatnili především v Praze a dalších městech Čech a Moravy, takže si je takřka po sto letech s Opavou spojuje už jen málokdo. A často

nešlo o nezajímavé či nedůležité osoby. Byl mezi nimi například lékař Otakar Jeníček nebo československý diplomat Jaroslav Pšcolka. J. Knapík prezentuje a analyzuje jejich publikační prvotiny, které leckdy s jejich pozdějšími osudy ostře kontrastují. Právě „detektivní“ pátrání po životních drahách opavských prvorepublikových středoškoláků je autorovi zjevně nejmilejší a je také čtenářsky nejvděčnější. Při čtení juvenilí sice můžeme ocenit široký kulturní rozhled a intelektuální ambice tehdejších středoškoláků, tím více se ale vkrádá na mysl otázka: co se s těmito mladými lidmi stalo pak. Jakkoliv je přívlastek „ztracená“ generace zprofanovaný, v tomto případě poznamenaném přeryvy let 1938/9, 1945 a 1948, se mu nelze ubránit. Sledujeme přetrhání osobních vazeb, názorové veletoce i „lidské zrání“ aktérů.

Na tomto místě bychom mohli stručnou zprávu o nové knize J. Knapíka uzavřít s konstatováním, že autor *Studentský časopis* vytěžil a jeho prostřednictvím přiblížil žitý svět opavských prvorepublikových středoškoláků. Knapík však při pátrání po jejich osudech „na poslední chvíli“ nalezl i to, co do té doby jen hypoteticky předpokládal – vlastní časopis opavské středoškolské provenience, nazvaný *Výbuch*. Díky tomuto objevu přibyla čtvrtá kapitola. Právě ona nejlépe naplňuje avizovanou „cestu do hlubin duše opavského študáka“, která by jinak zůstala jen nedosažitelným úběžníkem.

Nesmírný badatelský zápal, nesporně motivovaný i autorovým osobním vztahem k Opavě, jejím zaniklým místům a osudům, nese své ovoce. Tam, kde by se mnozí nechali odradit, dokázal J. Knapík nejrůznějšími cestami dospět až k potomkům historických aktérů, o nichž pojednává. A jejich prostřednictvím se mu otevřely dosud neznámé rodinné archivy. V nich pak autor nalezl také značné množství fotografií, které celou knihu plasticky dotvářejí a podtrhují její vyznění, evokativním snímkem „kruhu mladých“ na obálce počínaje a překvapivými momentkami Jaroslava Pšcolky ve společnosti Ernesta Che Guevary či Fidela Castra konče.

Jak už bylo zmíněno v souvislosti s prvním svazkem budoucí trilogie, Knapíkovo dílo přerýsovalo půdorys našich úvah o prvorepublikové Opavě a – jakkoliv si tehdejší studenti notoricky stěžovali na její konzervativismus – ukázalo, že zde vyrůstala také mladá, moderní kultura. Ta se ovšem plně rozvinula až v poválečné diaspoře. Víme mnoho o zpřetrhání vazeb židovského a německého obyvatelstva, ale právě nečetné regionální studie typu Knapíkových knih upozorňují na fakt, že něco obdobného potkalo také českou populaci.

Martin Pelc